En grundskola för alla

Svensk grundskola, inklusive förskoleklass och fritidshem med egna kapitel i läroplanen, bildar en helhet med olika perspektiv och innehåll. Övergångar mellan dessa verksamheter, årskurser och stadier ska fungera sammanhängande. Sveriges Lärare har en egen politik för fritidshemmen som ska betraktas som sammanlänkad med grundskolepolitiken.

Den obligatoriska förskoleklassen är i sin nuvarande form en bro mellan förskolan och grundskolans lågstadium. Denna övergång, där erfarenhet och kunskaper från både förskolan och lågstadiet möts och används, är en viktig utgångspunkt för elevernas lärande, oavsett om den kallas förskoleklass eller årskurs 1 i en framtida tioårig grundskola.

En stor del av grundskolans utmaningar finns, precis som för andra skolformer, på systemnivå. Problemen handlar bland annat om konkurrensutsättning, skolor som bedrivs i aktiebolagsform, huvudmän med starka vinstintressen och styrning genom New Public Management (NPM). Det handlar även om att skolans och lärarnas förutsättningar är kraftigt underreglerade. Lärare i grundskolan behöver planera och utveckla sin undervisning, vilket kräver tid för såväl för- som efterarbete. Detta, liksom undervisningsgruppernas storlek, måste regleras på nationell nivå.

Skolans styrning och konkurrensutsättning bidrar till att lärares autonomi minskar. Staten måste ha huvudansvaret för skolan för att kunna garantera dess likvärdighet och finansiering. Staten måste erbjuda fortbildning av hög kvalitet genom professionsprogrammet för lärare. I Sveriges Lärares övergripande politiska plattform finns därför skarpa krav om behovet av genomgripande systemreformer.

Vår grundskolepolitik adresserar mot denna bakgrund de problem som är specifika för grundskolan. Sveriges Lärares grundskolepolitik sammanfattas under två breda rubriker: *Grundskolans organisation och förutsättningar* samt *Lärares kärnuppdrag och autonomi*.

Grundskolans organisation och förutsättningar

Förutsättningarna för grundskolans uppdrag ser olika ut mellan olika skolor. Undervisningsgruppernas storlek och tillgången till elevhälsa och studie- och yrkesvägledning varierar, liksom tillgången till läromedel, skolbibliotek och ändamålsenliga ämnessalar. Det krävs därför nationella regleringar för att säkerställa likvärdiga förutsättningar för alla skolor.

Skolans uppdrag

Skolans uppdrag är att främja lärande och att ge alla elever möjlighet att utvecklas så långt som möjligt utifrån sina förutsättningar. Skolan ska också förbereda eleverna för att leva och verka i samhället. I detta ingår att förmedla och förankra värden som är grundläggande för vårt samhälle.

Skolan förväntas idag lösa allt fler samhällsproblem, men kan och bör inte förväntas kunna lösa problem som ligger utanför dess uppdrag. Skolans specifika uppdrag måste värnas.

Skola är en kollektiv verksamhet där elever undervisas gemensamt. Den långtgående individualisering som alltmer kommit att prägla samhällsutvecklingen krockar med skolans möjlighet att organisera undervisning. Synsättet att undervisning är en kollektiv verksamhet behöver stärkas i relation till föreställningen om att elevens utbildning är individuell. Flera av läroplanens mål kräver dessutom kollektiva arbetsformer. Det handlar till exempel om förmåga att samarbeta och att utveckla tolerans och respekt för andra.

Den bristande likvärdighet som präglar den svenska skolan idag, med stora skillnader i tillgängliga resurser och tillgång till legitimerade lärare, har gjort att den kompensatoriska förmågan försämrats. Finansieringen av skolan måste tillgodose de behov av stöd som eleverna har för sin inlärning. I vissa delar av landet koncentreras idag elever med liknande behov på samma skolor, vilket leder till större resursbehov på vissa skolor än på andra. De lärare som arbetar på skolor där eleverna har stora behov måste få de resurser som krävs för att kunna arbeta kompensatoriskt.

I tider då den demokratiska värdegrunden ifrågasätts är skolans demokratiska uppdrag viktigare än någonsin. Uppdraget behöver inskärpas och ges de förutsättningar som krävs för att genomföra det på bästa sätt.

Sveriges Lärare kräver att:

- Undervisningstiden, planeringstiden och undervisningsgruppernas storlek ska regleras nationellt.
- Staten måste ta över huvudansvaret för finansiering, resursfördelning och likvärdighet i hela skolväsendet samt säkra öppenhet och insyn.
- Tillgång till ändamålsenliga, anpassade och välrustade lokaler samt utomhusmiljöer ska lagstadgas.
- Tillgången till bemannade skolbibliotek behöver regleras.
- Skollagen ska reformeras i syfte att framhålla undervisning som en i huvudsak kollektiv verksamhet.

Lärares kärnuppdrag och autonomi

Lärare ska ha ett avgörande inflytande över sitt kärnuppdrag, det vill säga att planera, genomföra och följa upp undervisning. Hur undervisningen ska bedrivas och anpassas måste styras av lärarna. Kärnuppdraget förutsätter en reglering av tid för planering och undervisning, men också en reglering av undervisningsgruppernas storlek. Lärares yrkesetik ska vara en självklar utgångspunkt i utförandet av kärnuppdraget. De nuvarande skrivningarna i skollagen ger vårdnadshavarna långtgående inflytande över utbildningen på bekostnad av lärares professionella autonomi. Dessa skrivningar måste förändras, alternativt tas bort.

Sveriges Lärare kräver att:

- Skollag och läroplaner ska skrivas om i syfte att stärka lärarprofessionens autonomi i förhållande till samarbetet med vårdnadshavare.

Mentorskapets förutsättningar

Mentorskapet har kommit att uppta en allt större del av lärares arbetstid. Vårdnadshavare och skolledningar ställer allt större krav på vad mentorsuppdraget innebär, och mentorer får ofta kompensera för en bristande elevhälsa. Mentorsansvaret måste ges rätt tidsmässiga förutsätt-

ningar för att kunna kombineras med undervisning inom en lärartjänst. En väg att gå är att tydligt avgränsa mentorskapet, en annan kan vara att anställa heltidsmentorer.

Sveriges Lärare kräver att:

- Mentorskapets innehåll behöver tydligt definieras.
- Mentorskapet måste avgränsas i lärares tjänstefördelning.

Läromedel

En likvärdig tillgång till kvalitetssäkrade läromedel ska vara en självklarhet, oavsett på vilken skola undervisningen bedrivs. Makten över vilka läromedel som kan användas har förskjutits från lärarna. Detta måste förändras då lärarna är de som kan och ska avgöra vilka läromedel som är mest ändamålsenliga för det ämne och för den elevgrupp som undervisningen avser.

Sveriges Lärare kräver att:

- Skollagen måste skärpas med en skrivning om rätten till läromedel som en av förutsättningarna för en likvärdig skola.
- Lärare ska garanteras inflytande över inköp av ändamålsenliga läromedel och resurserna till inköp måste öka i förhållande till idag.

Betyg och bedömning

Nuvarande betygssystem ger upphov till en rad negativa konsekvenser på både individ- och samhällsnivå, till exempel omfattande betygsinflation men också en omfattande utslagning av elever. Att underkänna elever i en obligatorisk skolform med skolplikt, som dessutom har stöd- och kunskapsgarantier, kan sägas vara motsägelsefullt. Det sker en omfattande exkludering i övergången till de nationella programmen i gymnasieskolan. Att genomgå en gymnasieutbildning och ta en gymnasieexamen är avgörande för individens framtidsutsikter. Det är därför av största vikt att det nuvarande betygssystemet och tillträdesreglerna till gymnasieskolan utreds.

Sveriges Lärare kräver att:

- Det nuvarande betygssystemet behöver utredas förutsättningslöst för att säkerställa likvärdighet, motverka betygsinflation och minska utslagningen av elever.
- Konsekvenserna av att behålla respektive avskaffa det icke-godkända betyget ska ingå i denna utredning.
- Antalet nationella prov i grundskolan ska ses över.
- De nationella provens syfte och funktion vid betygssättning ska klargöras.

Dokumentation – ett arbetsmiljöproblem

Formen för dokumentation av elevernas kunskapsutveckling ska avgöras av lärarna själva. Idag påverkas lärares dokumentation såväl av huvudmäns och skolledningars krav som av lärplattformarnas faktiska utformning. Inte sällan leder det till dubbelarbete för lärarna. Trots förändringar i bestämmelserna kring betygsättningen kvarstår många ogrundade dokumentationskrav. Detta medför att undervisning utformas mer mot avprickning och bedömning än mot utveckling och lärande.

Endast den dokumentation som krävs i skolans styrdokument ska kunna åläggas en lärare att genomföra. För att minska möjligheterna för huvudmän och skolledningar att öka mängden dokumentation utifrån egna önskemål bör ett nationellt IT-system införas. Detta system ska utgå från styrdokumentens krav och skapa möjlighet till en rättssäker hantering.

Sveriges Lärare kräver att:

- Lärarna ska endast behöva utföra den dokumentation som styrdokumenten kräver, all övrig dokumentation ska avgöras av lärarna själva.
- Ett samlat nationellt IT-system för dokumentation ska införas.

Kompetensutveckling och fortbildning

I ett kunskapsintensivt yrke som läraryrket är påfyllnad och utveckling av yrkeskunskaperna en förutsättning för att kunna utveckla full potential i alla delar av karriären. Lärare behöver kontinuerlig fortbildning och kompetensutveckling.[1] Detta är i många delar också nyckeln till hur långt eleverna utvecklas i sitt lärande. I dagens skola är detta eftersatt och lärare får inte ens den kompetensutveckling de har rätt till enligt avtal. Inte bara omfattningen är av vikt utan även innehåll och form spelar stor roll. Centralt är att huvuddelen av fortbildning och kompetensutveckling syftar till att utveckla kärnverksamheten: undervisningen.

Mot denna bakgrund måste det kommande professionsprogrammet tillhandahålla relevant fortbildning och kompetensutveckling med utgångspunkt i lärares faktiska behov.

Sveriges Lärare kräver att:

- Avtalad rätt till kompetensutveckling måste uppfyllas.
- Arbetsinnehållet måste anpassas så att tid för fortbildning och kompetensutveckling säkras inom den reglerade arbetstiden.
- Lärarna ska ha makten över sin fortbildning och kompetensutveckling.
- Lärare måste ges goda förutsättningar att delta i det kommande professionsprogrammet.

Stöd och anpassningar

En väl fungerande elevhälsa är avgörande för elevers rätt till stöd utifrån sina behov. Idag saknas tillräckliga resurser för detta på många skolor. Tillgången på speciallärare och specialpedagoger är inte tillräcklig, inte heller likvärdig. Staten måste ta ansvar för att säkerställa att alla elever får det stöd de har rätt till.

Lärarkollektivet måste få ett ökat reellt inflytande över omfattningen av extra anpassningar och tillgången till särskilt stöd i undervisningen. Idag har det gått inflation i extra anpassningar, vilket poängterats av såväl forskare som av professionen. Vissa krav på anpassningar är inte realistiska. Lärare vet vilka elever som behöver stöd men detta hörsammas inte. Ett steg i rätt riktning vore att speciallärare och specialpedagoger fick en tydligare hemvist i lärarkollektivet i stället för i elevhälsan. Formerna för samverkan mellan lärare och elevhälsa måste tydliggöras.

Skollagen stipulerar att obligatoriska kartläggningar ska göras och tidiga insatser vidtas, men bedömningsstöd och nationella prov genomförs idag utan att lagstiftningens krav på insatser följs. Stor konsensus råder kring att de tidiga stödinsatserna är de viktigaste. Ändå är det långt ifrån alla som behöver stöd som får det, något som många lärare också vittnar om. Därför måste lagstiftningen kring krav på konkreta insatser vad gäller särskilt stöd skärpas. Huvudmännen måste ta sitt ansvar genom att ge eleverna deras lagstadgade rätt till stöd.

Inkludering är idag den rådande normen. Ibland fungerar detta dock inte och då bör det finnas möjlighet att skapa andra former av undervisningsgrupper för att tillgodose de behov som finns.

[1] Fortbildning ska förstås som en fortsättning på grundutbildningen. Kompetensutveckling har en vidare innebörd. Det kan innefatta kunskaper inom ett helt nytt område som man inte redan har utbildning för.

Alla elever ska vara i det sammanhang där de kan lära och utvecklas på bästa sätt. Därför behöver det finnas möjligheter att flexibelt utifrån behov, ämnen och undervisningsmoment skapa olika former av undervisningsgrupper.

Sveriges Lärare kräver att:

- Lärares, speciallärares och specialpedagogers gemensamma professionella bedömningar av elevers stödbehov ska ge avgörande betydelse i hur stödarbetet sker i grundskolan.
- Staten måste ta ansvar för att säkerställa att alla elever får det stöd de har rätt till.
- Huvudmännen måste säkerställa att alla skolor har tillgång till en väl utbyggd elevhälsa.
- Fler speciallärare och specialpedagoger behöver utbildas.